Asiantuntijalausunto 13.11.2015

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta

yliopettaja Tarja Meristö FuturesLab CoFi Laurea-ammattikorkeakoulu

Tulevaisuuden pitkän aikavälin haasteet liittyvät kolmeen maapallon tason jännitteeseen, jotka kaikki vaikuttavat siihen, millaiseksi tulevaisuus muodostuu ihmisen elämän kannalta. Nämä jännitteet ovat ihminen-luonto-, pohjoinen- etelä- ja itä-länsi- jännite. Sen lisäksi on olennaista katsoa, kuka tai mikä taho päättää asioista. Kolme valtiomahtia ovat virallisesti lainsäädäntö, toimeenpano ja tuomiovalta, mutta media on tavoitellut useasti neljännen valtiomahdin paikkaa, samoin erilaiset lobbausjärjestöt. Median rooli on muuttumassa. Medialla voisi kuitenkin olla yhteiskuntaa vakauttava vaikutus. Näyttää kuitenkin siltä, että finanssisektori on ottamassa keskeisen toimijan roolin valtiomahtien joukossa. Finanssisektori on globaali toimija, jonka vaikutukset ulottuvat perhosefektin lailla maapallon eri osiin lähes napin painalluksella. Globaali finanssikriisi ja sen pitkä laahus ovat jatkuneet jo vuodesta 2008 lähtien eikä loppua taida näkyä. Mitkä ovat ne todelliset markkinavoimat, jotka pistävät asiat tapahtumaan? Olennaista on myös kysyä, mikä on EU:n rooli toimijana tulevaisuudessa ja tarkastella EU:n ulkopuolella tehdyissä tulevaisuusarvioissa annettuja erilaisia vaihtoehtoja EU:lle, jos edes mainittu.

Ihminen-luonto-jännite tarkoittaa sitä, miten maapallo ja sen ekosysteemit kestävät ihmisen toiminnan aiheuttamat rasitteet ja vauriot. On varmistettava, että maapallo jatkaa elämäänsä ihmisen kanssa, ei ilman ihmistä. Tämä asia on noussut sekä poliittisen päätöksenteon että taloudellisen toiminnan keskiöön, mutta toiminta kaipaa systemaattisuutta ja konkretiaa, pelkät puitesopimukset ja suositukset eivät vielä johda käytännön toimiin ja jatkuvuuteen. Meillä luotetaan liikaa kuluttajien aktiivisuuteen sen sijaan että luotaisiin vaikka jätehuoltoon robotiikkaan perustuvia laajamittaisesti käyttöön otettavia ratkaisuja. Biotalouteen sinänsä on kiitettävästi jo panostettu, mutta olennaista olisi tarkastella myös biotalouteen liittyviä riskejä. Kaikki biopohjainen ei välttämättä ole kestävää. Esimerkiksi energiaratkaisuja tarkasteltaessa kannattaa ottaa huomioon, onko ratkaisuun varaa, onko se luotettava ja onko se kestävää.

Pohjoinen- etelä -jännite tarkoittaa sitä, että maapallon rikas pohjoinen on luonut oman hyvinvointinsa hyödyntämällä esimerkiksi köyhemmän etelän luonnonvaroja ja työvoimaa tai heppoisempaa lainsäädäntöä. Demografinen kehitys maapallolla on kasvattanut keskiluokkaa näillä alueilla ja mahdollistanut paitsi edullisemman sijaintipaikan tuotannolle myös kasvavan markkinan vauraampien alueiden tuotteille ja palveluille. Väestöpyramidin tarkastelu antaa aihetta pohtia ikääntymisen vaikutuksia, joka koskee esim. Kiinaa, mutta myös vaurauden jakaantumista: jatkuuko keskiluokan kasvu ja vaikka jatkuisikin, olisiko sittenkin parempi kohdistaa huomio BoP (Bottom of Pyramid) –markkinaan ja luoda ennovatiivisia ratkaisuja, joihin on varaa ja jotka kestävät kuten esim. intialainen Tata Group on jo tehnyt.

Itä-länsi –jännite on ollut perinteinen kasvun moottori, joka on tuonut vaurautta ja uusia innovaatioita kilpavarustelun sivutuotteena. Kun Neuvostoliitto hajosi, jouduttiin luomaan uusia, entistä kestävämmän kasvun moottoreita, mihin Kiinan avautuminen ja taloudellinen nousu antoivat hyvän mahdollisuuden. Kiinan pitkä aineellisen kasvun kausi on kääntynyt palveluiden kasvuksi ja vaatii meiltä kaikilta uutta otetta. Digitalisoinnin myötä myös palvelut ovat mahdollisia vientituotteita, eivät vain paikallisesti tuotettavia ratkaisuja, ja uusien ratkaisujen monistettavuus ja uudet liiketoimintamallit edellyttävät uutta osaamista, johon kuuluu erityisesti asenneosaaminen. Ihmisten hyvinvointi, terveys ja turvallisuus ovat asioita, joihin tarvitaan uusia ratkaisuja kaikkialla maailmassa, ei vain Suomessa.

Tulevaisuuden tutkimuksen tehtävänä on nostaa esille uusia asioita, joista ei vielä näy merkkiäkään, mutta tehtävänä on myös rakentaa polku nykyisyyden ja tulevaisuuksien välille sekä paaluttaa polku merimerkeillä

eli reimareilla, joiden avulla pystytään paitsi seuraamaan todella toteutuvaa tulevaisuutta myös mitoittamaan ja ajoittamaan omat toimenpiteet tulevaisuuden tekemiseksi osana verkostoja. Ongelmana ennakoinnissa on, että haetaan liikaa oikeita vastauksia tulevaisuudesta ja liian lyhyellä aikavälillä, kun pikemminkin pitäisi kyetä toimimaan suunnan näyttäjänä, vision kirkastajana ja vision viestijänä niin että tutkimus ja sen tulokset saadaan integroiduksi käytäntöön. Omassa väitöskirjassani vuodelta 1991 käytän käsitettä toimintaskenaariotyöskentely, jolla haluan sanoa, että tavoitteena ei ole aikaansaada skenaarioita vaan toimintaa skenaarioiden pohjalta. Ennakointi, tulevaisuuden tutkimus ei ole erillinen aktiviteetti, vaan se on liitettävä osaksi olemassa olevaa toimintaa ja saatava kansalaistaidoksi siinä missä lukutaito, median lukutaito tai sosiaalinen ja ympäristön lukutaitokin.

Asiantuntijasta taustatietoa

KTT, yritysfuturologi Tarja Meristö on tulevaisuuden tutkija, joka on väitellyt skenaariotyöskentelystä v. 1991 Turun kauppakorkeakoulussa. Hän on toiminut työelämässä skenaariotyöskentelyn asiantuntijana jo viidellä vuosikymmenellä eli alkaen vuodesta 1979, jolloin hän aloitti Partekin strategisessa suunnittelussa tekemällä Suomen uudisrakentamisen skenaarioita vuoteen 2000. Tarja Meristö on toiminut yritysfuturologina Rautaruukki Oyssä 1988 -1991 Oulussa ja Mika Kamensky Consulting Oyssä Helsingissä v. 1992 - 1997. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen johtajana ja ma.professorina Tarja Meristö toimi 1997 - 99 ennen siirtymistään Åbo Akademiin 6/1999, jolloin hän perusti yritysfuturologiaan erikoistuneen tutkimusryhmän Corporate Foresight Group CoFi. Tarja Meristö vetää edelleen CoFia, joka toimii nyt nimellä FuturesLab CoFi osana Laurea-ammattikorkeakoulua, jossa Tarja Meristö toimii yliopettajana hyvinvoinnin ja liiketoimintaosaamisen alueella alkaen 5/2007-. Tarja Meristö on toteuttanut yli 300 skenaarioprosessia eri toimialoilla, erikokoisissa yrityksissä sekä julkisella ja kolmannella sektorilla.